

OBRAZ MOSLIMSKEJ ŽENY V SLOVENSKÝCH AUDIOVIZUÁLNYCH MÉDIÁCH

Lujza Mária Kovalčíková

*Katedra etnológie a mimoeurópskych štúdií, Filozofická fakulta,
Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
kovalcikova1@ucm.sk*

Image of a Muslim Woman in Slovak Audiovisual Media

Abstract—The study presents the results of research carried out as part of my master's thesis, which I defended in May 2021. The text is divided into three thematic areas: veiling, the position of women in marriage, and polygamy. I map the attitude of individual media towards Muslim women at the beginning of the migration crisis and in the present. I monitor to which extent the media spreads images about stereotypes, misinformation, or valid information among respondents and how the respondents are affected by them. The migration crisis sparked a wave of information that flooded people every day. Muslim women were increasingly portrayed in the media, emphasizing their way of dressing, their attitude towards men, and their position in society. In Slovakia during the election period, some political parties even built their election campaign on this picture. The research results represent a summary of discursive and content analysis of selected media contributions from 2015 to 2020 and field research conducted in the academic year 2020/2021.

Keywords—woman; Islam; media; veiling; polygamy; marriage; migration crisis

ÚVOD

ŠTÚDIA zachytáva obraz moslimskej ženy v slovenských médiách a jeho vplyv na vysokoškolských študentov. Mediálny obraz moslimskej ženy na Slovensku bol ovplyvnený migračnou krízou, ktorej medializácia veľmi intenzívne vrcholila v roku 2017. Informácie prezentované médiami mali priamy vplyv na verejnosť, mediálny diskurz bol zneužívaný

v rámci politických kampaní ako prostriedok podnecovania šírenia xenofóbnych, stereotypických predstáv a bol zneužívaný na získavanie volebných hlasov. Prevažná väčšina slovenskej verejnosti neprichádzala do priameho kontaktu s moslimskými ženami a informácie sprostredkované médiami sa stali hlavnými zdrojmi informácií pre väčšinu ľudí. Začalo ma zaujímať, do akej miery ľudia veria informáciám v médiách, ako na nich vplyvajú a ako sú moslimské ženy, na základe týchto informácií, vnímané u vysokoškolských študentov.

Vysokoškolskí študenti majú v súčasnosti množstvo možností stretu s rôznymi kultúrami a vycestovania v rámci štúdia do prevažnej väčšiny krajín na svete (prostredníctvom Erasmus pobytov, stáží, mobilít v rámci partnerských univerzít). Študenti vysokých škôl tvoria na Slovensku časť populácie, ktorá si bude o pár rokov zakladať rodiny, vychovávať nové generácie, kariérne rásť v rôznych pracovných odvetviach a aktívne sa podieľať na dianí v našej spoločnosti. V kontexte mediálneho obrazu moslimskej ženy sa zameriavam na tri obsahové okruhy – zahaľovanie, postavenie ženy v manželstve a polygamiu. Tento príspevok je výstupom diskurznej analýzy vybraných masmediálnych príspevkov a interpretáciou dát terénneho výskumu, ktorý som prostredníctvom dotazníka a rozhovorov uskutočnila v rámci svojej diplomovej práce v roku 2021.

METODOLÓGIA

Pre efektívne spracovanie problematiky mediálneho obrazu moslimskej ženy používam

diskurzívnu analýzu, ktorá je jednou z metód obsahovej analýzy médií pri skúmaní predsudkov a stereotypov. Podľa Chlebcovej Hečkovej (2019) je kritická diskurzívna analýza vhodnou metódou výskumu mediálnych textov v súvislosti s témami, akými sú migrácie, menšiny, etniká a ženy. Príspevky analyzujem pomocou štrukturalistickej diskurzívnej analýzy, ktorá sa zameriava na „to, čo spája vety dokopy v pochopení ľudí, čiže o systém systémov, vzory, štruktúru, organizáciu v jednotkách, ktoré sú väčšie ako jedna veta“ (Petřjánašová a Lášticová 2010, 5-6). V analýze sa zameriavam na stratégie, akými médiá opisujú moslimské ženy a situácie s nimi spojené, sledujem výskyt kladných a záporných konotácií v súvislosti s moslimskou ženou a tiež v akých súvislostiach, kontextoch sa o nich píše (ibid., 11). Medzi najčítanejšie printové médiá podľa prieskumu agentúry Median uskutočneného v rokoch 2014 a 2018 patrili *Nový Čas*, *SME*, *Pravda* a *Plus jeden deň*; využívam ich online formu. Medzi najsledovanejšie audiovizuálne médiá patrili televízia Markíza, televízia JOJ a STV 1 (dnes už RTVS); na analýzu týchto médií využívam dáta prístupné v archívoch jednotlivých televízií, zverejňované v rámci programov ako televízne noviny či rôznych debát a rozhovorov, ktoré sú taktiež prístupné v internetovej databáze You Tube (Kovalčíková 2021, 3).

Kvôli opatreniam súvisiacim s COVID-19 tvorí dotazníková metóda zberu dát hlavnú metódu zberu dát v teréne. Dotazníkového výskumu sa zúčastnilo 81 respondentov. Pri získavaní respondentov k dotazníkovému výskumu som využívala metódu „nabaľovania“. Výskumník má spočiatku jedného respondenta a ten ho následne odkáže na ďalších respondentov, ktorí sa postupne nabaľujú (Olecká a Ivanová 2010, 14-15). Dotazník som rozposlala študentom do študentských facebookových skupín a študentom z môjho okolia, ktorí ho následne pridávali do ďalších skupín a taktiež si ho posielali aj medzi sebou; bol anonymný. Dotazník mal 21 otázok,¹ používala som polouzatvorené otázky, ktoré kombinujú výhody, ale aj nevýhody otvorených a uzavretých otázok.

Polouzavretá otázka vzniká pridaním variantu „iné“ k uzavretej otázke, čo je vlastne otvorená otázka a umožňuje respondentovi slobodne vyjadriť svoj názor (ibid., 25).

Dotazník a jeho anonymita je využívanou metódou v súvislosti s výskumom v oblasti diskurzu, propagandy, politických ideológií a masovo šírených informácií. S dotazníkovým výskumom ale súvisí aj viacero problémov, nakoľko je dotazníková metóda na rozdiel od rozhovoru úplne anonymná a prispieva k objektivizácii odpovedí respondentov (Krejčí 1968, 467). K vytvoreniu dotazníku a zberu dát som využila on-line platformu Google Forms. Pri vyhodnocovaní výsledkov som využila možnosti štatistík platformy, zamerala som sa na najčastejšie sa objavujúce odpovede, teda modus (Olecká a Ivanová 2010, 29).

Po rozoslaní dotazníka som kontaktovala študentov za účelom rozhovoru, pomocou ktorého som sa pokúsila preniknúť do hĺbky problematiky, snažila som sa získať čo najvalidnejšie dáta. Samotný problém v snahe získať respondentov v čase pandémie sa odzrkadlil na malom počte respondentov, s ktorými som robila rozhovor. Ďalším problémom, v zmysle snahy o spätné kontaktovanie respondentov za účelom rozhovoru, sa ukázala, z pochopiteľných dôvodov, byť anonymita dotazníkov a aplikácia metódy snowball na dotazníkový výskum. Za účelom on-line rozhovoru som spätné kontaktovala 20 študentov, ktorým som ako prvým rozposlala dotazník, poznala som ich identitu a vedela som, ktoré sú ich vyplnené dotazníky. S rozhovorom však súhlasilo 6 respondentov. Rozhovory prebiehali on-line formou a boli pološtruktúrované, respondentom som kládla otvorené otázky, ktoré vychádzali z dotazníka. V rámci rozhovorov som sledovala, či sa odpovede respondentov zhodujú s odpoveďami v dotazníkoch. Pri vyhodnocovaní rozhovorov som použila metódu zakotvenej teórie, v rámci ktorej som sa zamerala na hľadanie relevantného materiálu v odpovediach respondentov, pozornosť som zameriavala na hľadanie vzťahov, ktoré sa pravidelne opakovali v súvislosti so skúmanými obsahovými okruhmi (Olecká a Ivanová 2010, 39).

¹ Otázky boli rozdelené do troch obsahových okruhov: postavenie ženy v manželstve, zahaľovanie a polygamia.

HYPOTÉZY, CIELE, VÝSKUMNÉ OTÁZKY
A TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Hlavným cieľom práce je skúmať a analyzovať problematiku mediálneho vyobrazenia moslimskej ženy vo vybraných slovenských masmédiách. Mediálna sféra je pre prevažnú väčšinu slovenských obyvateľov jediným kontaktom s moslimským svetom. Hlavné výskumné otázky sú: ktorý zo stanovených tematických okruhov bol najviac medializovaný – polygamia, zahaľovanie alebo manželstvo? Majú respondenti dôveru v informácie, ktoré sú prezentované v médiách? Aké sú postoje respondentov k moslimským ženám? Budú prevládať negatívne názory na moslimskú ženu? Bude mať vysokoškolské zázemie respondentov vplyv na ich vnímanie a postoj k moslimským ženám? (Kovalčíková 2021, 7)

V kontexte výskumu som si stanovila tri hypotézy. V rámci prvej hypotézy predpokladám, že väčšina analyzovaných článkov bude vyobrazovať postavenie ženy v moslimskej spoločnosti v negatívnom slova zmysle. Túto hypotézu formulujem na základe diel Saida (2008), Karáska (2012) a Letavajovej (2020). Príspevky budú obsahovať najmä negatívne konotácie v súvislosti s moslimskou ženou a stereotypy. Čo sa týka vyobrazovania moslimov v európskej spoločnosti, Said (2008, 71–88) poukazoval na širokú škálu európskej optiky, ktorá popisovala Arabov ako násilných ľudí, ktorí kvôli spoločensky neprijateľnému pocitu hanby páchajú rôzne pomsty, medzi ktoré patria aj krvné pomsty, taktiež nevedia zniesť neúspech a žijú „prirodzene“ a ako ľudia, z ktorých ide strach a sú divokí. Obyvatelia Východu² sú v západnom svete vykresľovaní ako necivilizovaní, leniví, nedodržiujúci správne hygienické návyky, emocionálni a pudovo konajúci, so sklonnosťou k agresii a násiliu (Karásek 2012, 86). Diskurzívna optika, na ktorú upozorňujú Said a Karásek, súvisí s problematikou vnímania cudzincov a spoločenské polarizácie na skupiny „my“ a „oni“. V súvislosti s migračnou krízou, ktorej začiatok môžeme datovať v roku 2015, môžeme vymedzovanie skupín „my“ a „oni“ pozorovať vo viacerých krajinách Európy (srov. Hojgrová 2019). Podľa

² Tj. „Orientu“ a východnej Európy, pričom Karásek do tejto oblasti zaraďuje aj Balkán.

Letavajovej (2020, 214) má migračná kríza veľký vplyv na to, ako majoritné obyvateľstvo krajín Európy vníma cudzincov.

V rámci ďalšej hypotézy na základe Letavajovej (2020) a Ferranovej (2009) predpokladám, že respondenti zachytia z mediálnych kanálov, čo sa skúmanej problematiky týka, prevažne negatívne informácie, stereotypné predstavy a dezinformácie. Každá kultúra, spoločnosť má vytvorené svoje vlastné rodové roly, schémy a stereotypy pre mužov a ženy. Príslušníci jednotlivých spoločností, kultúr sa riadia týmito schémami a rolami a stávajú sa tak spoločensky akceptovateľnými. Väčšinová spoločnosť je v prípade rodových zásad striktná a konzervatívna, preto porušenie alebo odchýlka od sociálnej štruktúry danej spoločnosti je vnímaná ako ohrozenie pevne stanovenej sociálnej štruktúry (Ferranová 2009, 15). Podľa Letavajovej (2020, 214) texty v mediálnych príspevkoch prispievajú k tvorbe a šíreniu stereotypných predstáv medzi skupinami „my“ a „oni“. Texty slovenských médií poukazujú na odlišnosti islamu a stavajú ho do opozície s „kresťanskou“ Európou. Médiá v súvislosti s islamom poukazujú predovšetkým na negatívne skutočnosti a stereotypy, akými sú napríklad znásilňovanie, terorizmus či sexuálne útoky mužov voči ženám.

Poslednú, tretiu hypotézu formulujem na základe Skančana (2017). Predpokladám, že spôsob, akým médiá vyobrazujú moslimskú ženu, bude tvoriť väčšinový postoj respondentov k moslimským ženám. Podľa Skančana (ibid., 16–17) je mediálny diskurz vytváraný transformovaním a následným prenosom informácie prostredníctvom masmédií a technológií slúžiacich k ich prenosu, pričom diskurz sprostredkovaný médiami má priamu schopnosť ovplyvňovať verejnosť.

Téma migrácie na Slovensku nadobudla v rokoch 2015–2016 význam v súvislosti s parlamentnými voľbami. Napriek malému počtu utečencov na našom území veľká väčšina politikov túto situáciu nafúkla a využila vo svoj prospech. Vďaka tejto stratégii sa do parlamentu dostala aj extrémistická strana ĽSNS, ktorá sa prezentovala ako autentický obhajca Slovenska pred utečencami, ktorých označovala za cudzích votrelcov. Radikálne tendencie má tiež politická strana SMER – sociálna

demokracia, ktorá pred voľbami zvolila spôsob rétoriky, ktorá stávala svoju kampaň na tom, že nedovolila utečencom/migrantom vstúpiť na územie Slovenskej republiky (Hlinčíková a Mesežnikov 2016, 9–12).

ANALÝZA MEDIÁLNYCH PRÍSPEVKOV

V rámci obsahovej a diskurznej analýzy analyzujem 21 príspevkov. Analyzujem dostupné príspevky, ktoré nevyžadovali predplatné, dali sa na stránkach denníkov a komerčných televízií ľahko vyhľadať a týkali sa troch stanovných okruhov: zahaľovanie, manželstvo a polygamia.

Zahaľovanie

Prvou stanovenou témou bolo zahaľovanie, táto téma sa vyskytovala v médiách najfrekvencovanejšie. Z celkového počtu 21 analyzovaných príspevkov sa 13 týkalo zahaľovania (Kovalčíková 2021, 39). Príspevky týkajúce sa zahaľovania som vyhľadávala pod heslami moslimská žena, hidžáb, zahalenie a burka. Práve v roku 2016 na Slovensku vrcholila téma utečeneckej krízy, a to aj vďaka už spomínaným voľbám do NR. Najviac príspevkov v súvislosti so zahalením moslimskej ženy v mojej analýze vyšlo v roku 2016.³

Denník *Pravda* zverejnil príspevok s názvom „Francúzska ministerka prirovnala moslimské ženy nosiace šatky k černochoch, ktorí sa zmierili s otroctvom“ (Pravda, 31. 3. 2016). Tento článok poukazuje na presvedčenie vtedajšej francúzskej ministerky pre práva žien Laurence Rossingolovej o tom, že hidžáb je znakom otroctva moslimských žien. Ženy sa zahaľujú z povinnosti, sú k tomu donútené. Ďalším príkladom článku, v ktorom sa používa prirovnanie „hidžáb-otročvo“, je článok, v ktorom sa píše o spore francúzskych letušiek so spoločnosťou Air France. Už samotné slovo spor naznačuje negatívnu konotáciu v súvislosti s nosením hidžábu. Hidžáb je opätovne vykresľovaný ako prostriedok, od ktorého boli letušky oslobodené. V rámci článku

bola zverejnená údajná výpoveď jednej z turistiek, ktorá Irán navštívila: „*Povinnosť zahaľiť sa do hidžábu vyvoláva pocit otroctva. Necítila som sa slobodná a tým, kým som, čo je hrozné.*“ (Pravda, 9. 4. 2016) Hidžáb je vykresľovaný v protiklade so slobodou, opätovne sa prirovnáva k otroctvu. Televízia RTVS odvysielala príspevok, v ktorom v Belgicku ľudia, moslimovia aj nemoslimovia, protestovali proti zákazu nosenia moslimských plaviek. Na protestujúcich kričali odporcovia protestu s heslom: „*Kde máte burky?*“ (RTVS Správy, 27. 8. 2016) Reportáž ukazuje dva postoje: na jednej strane zachytáva ľudí, ktorí protestujú za slobodu odievania, vyznania, svojej viery a na druhej strane ľudí, ktorí sú proti zahaľovaniu. Heslo, ktoré kričia odporcovia, poukazuje na to, že nemajú prehľad o moslimských odevoch, a burkiny⁴ si zamieňajú s burkou,⁵ pričom ide o dva rozdielne odevy. Táto rečnícka otázka v sebe nesie agresívny podtón voči moslimským ženám a nerešpektovanie zahaľovania a ich viery.

Denník *SME* zverejnil článok v súvislosti s módnymi značkami, ktoré začali zaradovať do svojich kolekcií hidžáb a burku. V článku je spomenutá Mariah Idrissi, ktorá bola prvou moslimskou modelkou kampane značky H & M. Na prvý pohľad sa môže zdať, že článok sa snaží o rozšírenie povedomia v kontexte zahaľovania výpoveďou jednej z modeliek: „*Nemyslím si, že modeling je v konflikte s moslimskou vierou. Myslím, že byť zdržanlivý je o tom, ako sa správate a ako vyzeráte.*“ (SME, 8. 7. 2016) V zapätí však článok stavia do protipólov módu a zahalenie moslimiek a poukazuje na prípad, v ktorom bola modelka zavraždená svojím bratom za porušenie pravidiel islamu, išlo o takzvanú vraždu zo cti. Článok teda pôsobí dojmom, že násilie a tresty v súvislosti s „porušením“ pravidiel islamu sú bežnou praxou v moslimskom svete. V súvislosti so zahaľovaním môžeme vidieť, že viaceré články používajú argumentačnú stratégiu, v rámci

³ V roku 2016 sa téma zahaľovania frekvencovane objavovala v médiách v súvislosti so zákazom zahaľovania sa v niektorých krajinách EÚ, medzi tieto krajiny patrilo aj Francúzsko.

⁴ Kúpací odev pre moslimské ženy, ktorý bol vo Francúzsku zakázaný (Tayyinen 2017, 112).

⁵ Burka je celotelový odev, ktorý zahaľuje ženské telo od hlavy až po päty, súčasťou odevu je tvárový závoj v tvare obdĺžnika pripojený k šatke, ktorá zahaľuje hlavu, oči sú buď odhalené v podobe malého priezoru, alebo zahalené látkou, ktorá žene umožňuje vidieť (Měřinská 2016, 20–21).

ktorej najprv vyjadria svoj pozitívny, podporný alebo neutrálny názor: „*Závoj cez tvár, ktorý je dnes považovaný za symbol moslimiek, poznali už naše staré mamy.*“ (Pluska, 9. 5. 2015) Následne ako argument uvedú negatívnu informáciu alebo negatívnu situáciu, ako napríklad zákazy súvisiace so zahaľovaním: „*V Nemecku, kde tiež žije niekoľko miliónov moslimov, nesmú učitelia nosiť do škôl náboženské symboly.*“ (Pluska, 9. 5. 2015) Podobnú stratégiu môžeme vidieť aj v článku *SME* v súvislosti s modelingom (*SME*, 8. 7. 2016). Ďalší článok najprv opisuje úspechy modelky a jej talent: „*Talent i mimoriadna usilovnosť ju dostali na štúdiá a neskôr na módné móla.*“ (Pluska, 6. 12. 2020) Následne zdôrazní argument: „*Mama ju totiž pre aktivity v módnom priemysle odmietala.*“ (Pluska, 6. 12. 2020) Text naznačuje, že modelku kvôli jej bezbožnému správaniu, ktoré je proti pravidlám islamu, odmietala matka. A v závere oznamuje, že modelka kvôli svojej rodine ukončila kariéru, lebo bola proti pravidlám islamu.

Podľa Boučeka a Zouhara (2015) sa táto stratégia nazýva strašiak a jej používanie je bežnou praxou v oblasti rôznych druhov diskurzu. Stratégia spočíva v tom, že „argumentujúci sa pokúša získať prevahu nad svojím oponentom tak, že vykreslí oponentovu pozíciu v negatívnom svetle“ (ibid., 210). Rovnaké argumentačné stratégie využívajú aj články „*Známa športová značka predstavila šatky pre moslimské športovkyne*“ (TV noviny, 8. 3. 2017) alebo „*Nový zákon v Rakúsku: Zakázané nie sú iba burky*“ (Pluska 1. 10. 2017). V súvislosti s odievaním sa v médiách vyskytovali články a príspevky v súvislosti s trestaním moslimskej ženy, napríklad v prípade, že si hidžáb nenasadí (Nový Čas, 20. 4. 2018; Blog *SME*, 12. 1. 2017). Ďalšími témami článkov a príspevkov bolo odievanie moslimiek v mešite (Nový Čas, 8. 4. 2015) a protesty moslimiek proti zahaľovaniu (Pravda, 8. 2. 2016). V roku 2017 sa na You Tube objavilo video od dvoch slovenských mužských autorov s názvom „*Moslimské pokrývky hlavy*“: autori vo videu vysvetľujú rozdiel medzi moslimskými zahaľovacími odevmi, robia to však dehonestujúcim spôsobom, celé video má nádych extrémizmu.

Jedinou výnimkou v rámci analyzovaných príspevkov bola debata s názvom „Islam –

ideológia, či náboženstvo?“, ktorú odvysielala STV 1, dnešná RTVS, v rámci svojho rozhlasového cyklu Dejiny.sk. Túto reláciu pripravili a moderovali Peter Turčík a Róbert Kotian, ktorí podnetne reagovali na utečeneckú krízu a snažili sa zodpovedať rôzne otázky súvisiace s islamom. Čerpali z materiálov politológov, historikov, sociológov a z akademických príspevkov. V rámci debaty sa snažili objasniť islamské právo aj tému odievania: „*Zahaľovanie hlavy je niečo veľmi komplexné, čo v spoločnosti zohráva dôležitú úlohu. [...] V prvých fázach moslimskej expanzie Arabky prevzatím zvyku nosenia šatky dávali najavo svoje spoločenské postavenie. Zahaľovanie hlavy môžeme vidieť vo viacerých kultúrach, napríklad bolo prítomné v 20. storočí v Európe, muži nosili klobúk a ženy šatku.*“ (RTVS Dejiny.sk, 12. 2. 2015)

Postavenie ženy v manželstve

Ďalšou stanovenou témou v tejto práci je manželstvo. Článkov a príspevkov k tejto téme bolo 5. Pri selekcii tejto témy som sa zamerala na vyhľadávanie hesiel ako manželstvo, islam, postavenie moslimskej ženy v manželstve, šaria (čiže islamské právo). Do tejto kategórie patrí aj už spomínaná relácia Dejiny.sk (dnešná RTVS), v ktorej sa nediskutovalo len o zahalení moslimskej ženy, ale aj o jej postavení v manželstve. Tento príspevok, opätovne ako jediný, neobsahoval žiadne negatívne a stereotypné konotácie: „*Moslimská spoločnosť je patriarchálna, ale autori hovoria, že je v postate istým spôsobom aj matriarchálna, často je hlavou rodiny babička. [...] Na univerzitách študuje viacej žien ako mužov. [...] Situácia nie je v každej krajine jednoznačná ani rovnaká.*“ (RTVS Dejiny.sk, 12. 2. 2015)

Denník *Pravda* vydal článok, ktorý niesol názov „*Islamský štát vraj vydal obsiahlu príručku pre moslimské ženy*“. Samotné použitie slova vraj naznačuje, že autor článku si nie je istý samotnou existenciou dokumentu a článok je napísaný na základe nepodložených informácií: „*Je legitímne, aby sa dievča vydalo v 9 rokoch. Najčistejšie z dievčat budú vydaté, kým dosiahnu 16 alebo 17 rokov, kým sú mladé a aktívne. [...] Ženy majú po sobáší byť doma a vychovávať deti, von môžu len za určitých*

podmienok a náležite zahalené. [...] Ženy môžu chodiť z domu za účelom náboženského štúdia vtedy, ak sú to lekárky alebo učiteľky, alebo ak sú zapojené do svätej vojny náboženským výnosom.“ (Pravda 7. 2. 2015) V tomto prípade článok neobsahuje žiadnu pozitívnu alebo neutrálnu informáciu. Z textu vyplýva, že sobáš v detskom a teenagerskom veku je v islamskom svete bežnou praxou, primárna úloha ženy je byť v domácnosti, starať sa o deti, pričom ženy majú obmedzené vychádzanie z domu.

Postavenie ženy voči mužovi podľa islamského práva rozoberá príspevok denníku *Nový čas*, ktorý píše o prvej mešite na Slovensku. Text sa opäť v úvode snaží vyvracať negatívne informácie v súvislosti s postavením muža a ženy: „Žena a muž sú si v islame rovnocenní, muž či žena, nikto nie je lepší ako ten druhý.“ (Nový Čas, 8. 4. 2015) V zapätí článok poukazuje na možné rozšírenie islamu na slovenskom území. Autor frekventovane poukazuje na pribúdajúci počet konvertovaných slovenských žien: „zahalené slovenské moslimky“, „veľa Sloveniek, ktoré konvertovali na islam“ (Nový Čas, 8. 4. 2015).

Manželský život v islame je téma s pomerne širokou škálou aspektov. „Na severe Mali ukameňovali tento týždeň na smrť muža a ženu, ktorých extrémisti obvinili z mimomanželského vzťahu. [...] Extrémisti začali na severe Mali uplatňovať moslimské právo šaría, kým sa ich podarilo v roku 2013 vyhnúť z ich bášť. Nďalej však predstavujú hrozbu.“ (Nový Čas, 18. 5. 2017). Denník *Nový čas* vydal článok, v ktorom poukazuje na tresty v súvislosti s porušením islamského práva šaría. Článok vzbudzuje dojem, že tresty smrti ukameňovaním za neveru sú súčasťou islamského práva a opätovne pôsobi dojmom, že násilné až smrteľné tresty sú bežnou praxou v moslimskom svete.

Ďalším príspevkom rozoberajúcim manželský a sexuálny život v islame je článok o sexuálnom živote žien z arabských krajín v internetovom periodiku *Plus 7 dní*: „Západ prijal názor, že kresťanky sú sexuálne slobodné, lebo v kresťanskom svete došlo k sexuálnej revolúcii, pokiaľ ide o moslimský svet, moslimky žijú v útlaku.“ (Pluska, 5. 10. 2020) Príspevok stavia západný svet do protikladu moslimskej spoločnosti, v ktorom ženy čelia útlaku.

Článok opätovne obsahuje prevažne negatívne informácie ako „dohodnuté manželstvá“, „vydaj neploletých detí“, „muža rozvedú aj bez toho, aby sa manželka dostavila na súd“, „ženy rekonštruujú panenskú blanu podstupujú, aby boli znovu pannami a mohli sa vydať“ (Pluska, 5. 10. 2020).

Polygamia

Z celkového počtu príspevkov boli v mojej analýze len 3, ktoré sa týkali polygamie: „Mjanmarská vláda zakázala polygamiu. [...] Za porušenie danej legislatívy hrozí páchatelom trest odňatia slobody na maximálne sedem rokov.“ (SME, 31. 8. 2015) Článok upozorňuje na konflikt medzi jakchajnskými budhistami a rohinskými moslimami v Mjanmarsku, pričom opakovane zdôrazňuje tresty v súvislosti s polygamiou a náboženský konflikt medzi skupinami. „Budhistické ženy pod 20 rokov potrebujú tiež súhlas rodičov na manželský vzťah s mužom, ktorý nie je budhistom.“ (SME, 31. 8. 2015) Tresty sa spomínajú iba v súvislosti s islamom, text tak vytvára obraz islamu ako narušiteľa v danej krajine, proti ktorému sa snaží majorita bojovať sprísnením zákonov.

Na stránke denníku *Pravda* vyšiel príspevok v podobe blogu, v ktorom autor píše o polygamii ako o hrozbe pre Nemecko: „Mnohomanželstvo sa v Nemecku stalo realitou – nie pre Nemcov, tí nesmú. [...] V Sýrii musel tvrdo pracovať, aby uživil svoju obrovskú rodinu. V Nemecku to nemusí a môže užívať sladký život z nemeckých peňazí.“ (Blog Pravda, 11. 5. 2019) Autor textu sa snaží poukázať na polygamiu ako na hrozbu pre Nemecko, pričom argumentuje tým, že cieľom migrantov je sa „priziviť“ na štáte a jeho majorite. Polygamiu používa ako prostriedok definovania inakosti, a teda hrozby pre ostatných Nemcov. Napriek tomu, že polygamia nie je frekventovaná v islamskom svete, z autorovho textu pôsobí ako bežná prax v islamskej spoločnosti.

Posledným príspevkom je článok v denníku *Nový Čas*, v ktorom „veľký imám egyptskej mešity al-Azhar Ahmad Muhammad Tajjib označil polygamiu ako „nespravodlivosť voči ženám“ (Nový Čas, 3. 3. 2019). Autor v článku argumentuje tým, že aj samotný

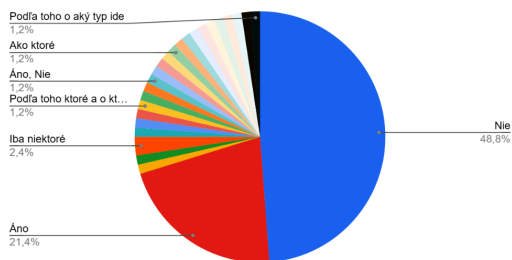
duchovný predstaviteľ islamu sa vyjadruje negatívne v súvislosti s polygamiou. Opätovne tak zdôrazňuje iba negatívne informácie v súvislosti s polygamiou, ktoré potvrdzuje tvrdým imáma.

Prevažná väčšina analyzovaných príspevkov zo všetkých troch okruhov používa už spomínanú stratégiu strašiaka, vyobrazuje islam a postavenie ženy v islame iba z jedného pohľadu, pričom ich stavia ako protiklad európskej spoločnosti a poukazuje na negatívne informácie a udalosti. Téma zahaľovania je spájaná s otroctvom, stratou slobody a trestami. Na postavenie ženy v manželstve sa poukazuje ako na nerovnocenné voči mužovi. Hlavná funkcia ženy je v domácnosti, nemá možnosť slobodnej vôle a za porušenie manželstva jej hrozí trest. Polygamia ako najmenej frekvencovaná téma je spájaná s nespravodlivosťou, neakceptovanosťou so strany väčšinovej spoločnosti a so snahami o jej zrušenie. Príspevky nemajú uvedené mená autorov a taktiež v nich absentujú akékoľvek odkazy na zdroje, z ktorých autori čerpali informácie. Okrem absencie zdrojov chýbajú aj presné časové údaje o udalostiach, ktoré sú nahradené len veľmi nepresnými údajmi, napríklad uvádzajú len rok.

DOTAZNÍKOVÝ VÝSKUM

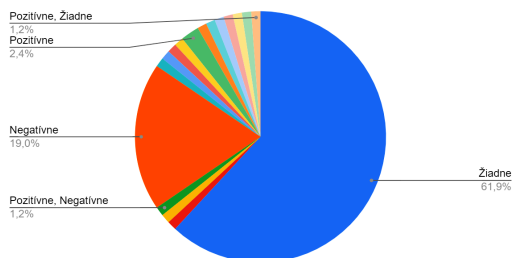
Dotazník vyplnilo 81 respondentov. Čo sa týka ich konfesionalnej skladby, tvoria ju kresťania (47), ateisti (29), agnosticci (4) a 1 sa označil ako nerozhodnutý. Respondenti mali možnosť zaznačiť viacero odpovedí. 90 % respondentov zachytilo medializáciu utečeneckej krízy prostredníctvom masmédií, pričom 76 % uviedlo, že informácie z médií neovplyvnili ich názor na moslimskú ženu. Z grafu č. 1 môžeme usúdiť, že väčšia časť respondentov nemá dôveru v médiá a ich obsah. Respondenti taktiež uprednostňujú overovanie, selektovanie si informácií a ich komparáciu s viacerými zdrojmi: „*áno aj nie, niekedy nie sú informácie podané správne, zle formulované, zavádzajúce*“; „*treba si vedieť vyberať informácie*“ (Kovalčíková 2021, 45).

Väčšine respondentov (87 %) utečenci v Európe neprekážajú, nemajú s nimi problém alebo k nim nemajú žiadny postoj. 13 % respondentov uviedlo, že im utečenci prekážajú, prekáža im zahaľovanie moslimských žien

Graf č. 1: „Považujete médiá za dôveryhodný zdroj informácií?“ (Vlastný dotazníkový výskum 2021)

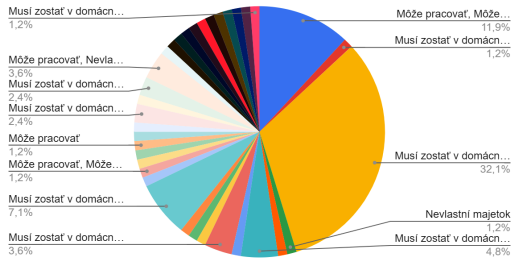
a dôverujú informáciám v médiách. V odpovediach na otázku „Aký je váš postoj k utečencom v EU?“ som zaznamenala viacero odpovedí, v ktorých respondenti uvádzajú, že ich tolerancia voči utečencom je podmienená ich správaním a ochotou začleniť sa do slovenskej spoločnosti a rešpektovať slovenskú kultúru: „*nevadia mi, ak sa správajú spoločensky v norme*“; „*pokiaľ ich integrácia prebehne bez problémov a prispôbia sa kultúrnym normám, do ktorých prichádzajú, tak mi nevadia*“; „*ak nemajú v pláne sa nijako prejavovať alebo ubližovať, tak s nimi nemám žiadny problém*“ (Kovalčíková 2021, 46).

Graf č. 2: „Aké pocity u vás prevažujú, keď vidíte zahaľenú moslimskú ženu (naživo, v médiách)?“ (Vlastný dotazníkový výskum 2021)

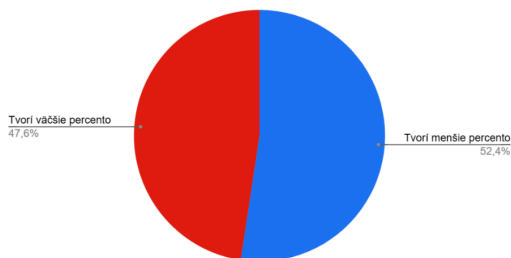
Respondenti najviac z médií zachytili tému zahaľovania. Táto téma bola najfrekvencovanejšia podľa 82 % respondentov. Čo sa týka vyjadrenia subjektívneho názoru k zahaľeniu moslimskej ženy (viď graf č. 2), viac ako polovica respondentov uvádza, že majú k zahaľeniu neutrálny postoj alebo im zahaľenie neprekáža: „*normálne to rešpektujem, je to ich kultúra*“; „*v lete to musí byť obzvlášť nepraktické, ale ich zahaľovanie mi neprekáža*“; „*je to súčasť ich kultúry, akceptujem to, avšak klamal by som, keby tvrdím, že to nevzbudí moju*

pozornosť [zvedavosť]“ (Kovalčíková 2021, 49). V dotazníku som položila otázku, ktorej účelom bolo zistiť, ako si respondenti predstavujú mieru zahaľovania u moslimských žien. U respondentov najčastejšie prevažuje predstava, že moslimská žena má zahalené celé telo a sú jej vidno len oči, druhá najčastejšia odpoveď bola, že je to žena, ktorá nosí na hlave šatku a tvár má odhalenú.

Graf č. 3: „Aká je vaša predstava o postavení ženy v moslimskom manželstve?“ (Vlastný dotazníkový výskum 2021)

Napriek značnej tolerantnosti respondentov a nedôvere v médiá sa ukázalo, že diskurz vplýva na ich predstavu o postavení ženy v manželstve (viď graf č. 3). Keď sa povie žena v moslimskom manželstve, respondenti si vybavujú ženu, ktorej hlavná rola je v domácnosti: „nemôže nikdy podať žiadosť o rozvod, to môže len muž“; „musí zostať v domácnosti“; „nevlastní majetok“; „môže podať žiadosť o rozvod v určitých prípadoch“; „žena je mužovi podriadená omnoho výraznejšie než v západných krajinách, moslimské manželstvo je pre ženu z materiálnej a sociálnej stránky citelne menej výhodné“ (Kovalčíková 2021, 50).

Graf č. 4: „Aký je váš názor na polygamiu v islamskom svete?“ (Vlastný dotazníkový výskum 2021)

Čo sa týka zachytenia stereotypov v manželstve, respondenti najfrekventovanejšie uvá-

dzajú nasledovné odpovede: „svedectvo ženy má polovičnú váhu ako svedectvo muža“; „ženy si nemohli mnoho rokov urobiť vodičák“; „hlavne postoj mužov v ich kultúre, utláčanie žien a ich obmedzené práva“ (Kovalčíková 2021, 47).

Respondenti sú v oblasti polygamie najmenej informovaní. Hoci podľa väčšiny tvoria polygamné zväzky v islamskom svete menšie percento manželstiev, pomerne veľké množstvo respondentov si myslí opak (viď graf č. 4). Čo sa týka odpovedí, respondenti sa k tejto téme vyjadrovali najmenej: „postavenie ženy v moslimskom manželstve je špecifické, avšak treba brať do úvahy, že názor ženy na uzavretie manželstva, uzavretie manželstva s inou ženou a na záležitosti rozvodu je žiadaný a tolerovaný“; „médiá obraz o moslimskom manželstve tendenčne skresľujú“ (Kovalčíková 2021, 51).

ROZHOVORY S RESPONDENTMI

Ako som už spomínala v metodológii, po rozposielaní dotazníkov som kontaktovala študentov s otázkou, či by som s nimi mohla spraviť rozhovor. S rozhovorom súhlasilo 6 študentov, z toho 2 muži a 4 ženy. V rámci rozhovorov som sledovala, či sa odpovede respondentov zhodujú s odpoveďami v dotazníkoch.

Prvá časť otázok bola v rozhovoroch zameraná na vnímanie vyobrazenia moslimskej ženy v slovenských masmédiách v spojitosti s migračnou krízou, respondentov som sa pýtala, aké témy si v masmédiách všimli v spojitosti s moslimskou ženou. Respondenti zachytili problematiku zahaľovania a ostatných skúmaných okruhov, pričom ich odpovede korešpondovali s mediálnym diskurzom: „Čo som najviac zachytila, bolo, že médiá riešia, čo majú moslimky oblečené.“ (Respondentka č. 1) „Zaznamenal som veľmi odmietavý postoj zo strany ľudí k vyobrazeniam moslimskej ženy a moslimských tradícií, zvykov, hlavne čo sa týka odevu, zahaľovania po vizuálnej stránke.“ (Respondent č. 2) „Najčastejšie je taký, že žena je tam utláčaná a trpí a nemôže robiť nič, ani mať svoj názor a vnútorný svet.“ (Respondentka č. 3) „V podstate sa médiá z moslimských žien snažia spraviť taký zlý príklad. Respektíve príklad toho, že môžeme byť radi za to, čo tu máme.“ (Respondent č. 5) „Médiá

aj sociálne siete prezentujú, že nemajú žiadne práva, že sú nútené nosiť hidžáb, nútené poslúchať muža. Podľa nich si to ženy dokonca užívajú a chcú to tak, sú týrané, bývajú ukameňované, podľa mňa toto sú viac skôr povery ako pravdy. Asi najviac som v médiách zaznamenala informácie, že moslimské ženy sú prakticky služobníkami muža.“ (Respondentka č. 6) (Kovalčíková 2021, 52–53)

Prevažná väčšina respondentov sa okrem respondentiek č. 3 a 4 nikdy nestrela s moslimskou ženou. Respondentka č. 3 sa stretla s moslimskými ženami v rámci dovolenky v Egypte a respondentka č. 4 vyrastala v Holandsku v meste blízko Amsterdamu, kde bola v každodennom kontakte s moslimskou komunitou, má kamarátky, ktoré sú moslimky. Holandsko bolo v rámci migračnej krízy, ale aj pred ňou jednou z cieľových destinácií utečencov a migrantov z celého sveta. Respondentkine odpovede ponúkajú náhľad z prostredia, v ktorom žijú príslušníci rôznych etník islamského sveta.

Pokiaľ ide o postoje respondentov k zahalovaniu, tak z rozhovorov vyplýva, že respondenti zahalovanie moslimských žien vnímajú ako prejav ich náboženstva, viery. Opäť, rovnako ako v dotazníkoch, sa vyskytli prevažne odpovede, že sa jedná o súkromnú vec ženy, neprekáza im, pokiaľ je to jej rozhodnutie sa zahaliť. Respondenti si ale zároveň uvedomujú radikalizáciu v oblasti islamského náboženstva: „Sú ženy v islamských štátoch, ktoré nie sú zahalené, potom sú také, ktoré to chcú nosiť a potom ešte tie, ktoré musia.“ (Respondentka č. 1) „Ja som sa to naučila vnímať tak, že je to rozhodnutie ženy. Teraz sme v 21. storočí a keď vidíme zahaleného človeka, tak proste, či chcete alebo nie, prvá myšlienka je, že ten človek je terorista a to je strašne zlé. Naučili nás to jednak aj tie média, musíme sa to postupne odnaučiť.“ (Respondentka č. 3) „Ale neviem, nech si každý robí, čo chce, mne osobne to neprekáza.“ (Respondentka č. 4) „Ja chápem, že zahalovanie je súčasť ich vierovyznania, ale postrehol som, že ešte pred nejakým časom, než tam došlo k radikalizácii náboženstva, tak predtým sa na Blízkom východe ženy nezahalovali.“ (Respondent č. 5) „Možno niektoré tie ženy sú nútené do tohto a je na nich vyvíjaný tlak. Ja si ale skôr myslím, že je to také vyznanie ženy, podľa

neho majú takto vyzerať.“ (Respondentka č. 6) (Kovalčíková 2021, 58–59)

Ďalšie otázky v rámci rozhovoru sa týkali manželstva, snažila som sa zistiť, ako vnímajú manželstvo v islame, čo si myslia o postavení moslimskej ženy v manželstve a ako túto tému vnímajú z masmédií. Respondenti v odpovediach opätovne uvádzajú zachytené stereotypy, ktoré si všimli v tejto oblasti, sami však uvádzajú, že ich nepovažujú za pravdivé: „Keď sa povie žena v moslimskom manželstve, ako prvú mi napadla žena, ktorá je nejakým spôsobom utláčaná, nemá svoje práva. Je to žena, ktorá nemá v domácnosti slovo a jediné, na čo je v úvodzovkách dobrá, je starostlivosť o domácnosť. Toto mi napadlo ako prvú to, čo vnímam z médií, ale viem, že to tak nie je.“ (Respondentka č. 1) „Ja som zatiaľ videla asi tri filmy od nich a je tam naznačené, že áno, muž má takú, nechcem povedať, že dôležitejšiu rolu, ale dosť ten vzťah závisí od muža. Manželka potrebuje povolenie a ako keby aj odobrenie, že môže niekde pracovať. Takže podľa mňa tam bude predsa len taká tá väčšia priepasť medzi pohľaviami ako u nás.“ (Respondentka č. 3) Respondentka č. 4 uvádza, že hlavným problémom moslimských mladých žien v Holandsku sú obmedzenia vo výbere partnera: „No je to iné, žena nemôže mať partnera z inej kultúry a krajiny, ale muž môže. Čo sa týka takého, že žena nemôže chodiť sama vonku, také niečo som si nevyšli, tí čo som ja poznala, žili veľmi liberálne.“ (Respondentka č. 4) „Na druhú stranu sú si manželia v manželstve celkom rovní, aj čo sa týka rozvodov a podobne, starostlivosti o deti. V podstate nie je pravda, že každá žena je týraná a nútená k niečomu, čo nechce.“ (Respondentka č. 6)

K otázkam týkajúcich sa manželstva patrí aj polygamia. Respondenti sa v odpovediach nevyjadrujú k tejto otázke negatívne, väčšina z nich reagovala odpoveďou, že je to každého súkromná záležitosť. „Však nech majú. Toto sa ma nijako netýka, je to ich vec, nemám s tým problém, nech si každý robí, čo chce.“ (Respondentka č. 1) „Polygamia je podľa mňa každého súkromná vec.“ (Respondent č. 2) „Je to ich súkromná vec.“ (Respondentka č. 3) „Polygamia nie je bežná vec, nie je taká častá, ako si ľudia myslia.“ (Respondentka č. 6) (Kovalčíková 2021, 57–58)

Čo sa týka vyjadrenia subjektívneho postoja k moslimským ženám, respondenti sa nevyjadrovali negatívne, frekventované boli skôr neutrálne odpovede: „*Vzhľadom k moslimskej žene nemám úplne vytvorenú predstavu, snažím sa nevytvárať si predstavy o niečom, o čom moc neviem. S moslimskou ženou sa mi spája skôr taký pocit neznáma.*“ (Respondent č. 2) Podľa respondentky č. 1 je diskurzom ovplyvnená predovšetkým staršia generácia a ľudia, ktorí neštudujú na vysokej škole: „*Neprekážajú mi. Celkovo si myslím, že študenti majú väčší rozhľad a sme zvyknutí si overovať informácie, a ostatní ľudia, ktorí neštudujú, túto potrebu nemajú, lebo v živote to nezažili, že u nás u študentov je overovanie si informácií nutnosť. Veľa ľudí tú nutnosť nemá, v podstate to môžeme vidieť aj na našich rodičoch, ktorí si čítajú niečo v médiách a hneď nad tým začnú rozmýšľať, že panebože, čo to je, a myslia, že islam predstavuje niečo hrozné.*“ (Respondentka č. 1) (Kovalčíková 2021, 55–56)

Tolerantné a neutrálne postoje respondentov môžu okrem ich vysokoškolského zázemia a schopnosti overovania si informácií vyplývať aj z už spomínanej skutočnosti absencie stretu s moslimskou ženou. V tomto prípade je zaujímavá odpoveď respondentky č. 4, ktorá, ako som už spomínala, má dlhoročnú skúsenosť s moslimskými ženami a zmiešaným etnickým prostredím: „*Zatiaľ mi nevidia, lebo tak, kto z nich by chcel prísť sem na Slovensko, úprimne, takí ľudia, čo si myslia, že teraz prídu do krajiny a očakávajú, že sa o nich krajina postará bez toho, aby pracovali, tak nemusím ich. Sú aj takí ľudia, ktorí nemajú naschvál prácu a zneužívajú to, že sú utečenci, živia sa predajom drog. V Holandsku je veľa ľudí, ktorí sa prisťahovali z Turecka a Maroka, kde nie je podľa mňa vojna až taká, a sedia doma a žijú z toho, čo im dáva štát, ale zase je takých aj veľa Holanďanov, zase to je vždy, každý človek je iný.*“ (Respondentka č. 4) (Kovalčíková 2021, 56).

ZHRNUTIE VÝSLEDKOV VÝSKUMU

V prvých rokoch migračnej krízy, konkrétne v roku 2015, 2016 a 2017, bolo najviac vyskytujúcou sa témou v masmédiách zahaľovanie sa moslimskej ženy, druhou najvysky-

tovanejšou bolo postavenie ženy v manželstve a najmenej frekventovanou témou bola polygamia. Obraz moslimskej ženy je v masmédiách a jednotlivých médiách do značnej miery skresľovaný a zovšeobecňovaný. Väčšina analyzovaných článkov vyobrazuje postavenie ženy v moslimskej spoločnosti v negatívnom slova zmysle, a to bez práv, menejcennú voči mužom, bez možnosti slobodnej vôle alebo voľby, utláčanú mužmi a nútenú k zahaľovaniu (Kovalčíková 2021, 65). Stereotypy zachytené respondentmi korešpondujú so stereotypmi zachytenými obsahovou a diskurznom analýzou mediálnych príspevkov. Respondenti nedôverujú masmédiám, mediálnym príspevkom, informácie si preverujú, pomocou štúdií a iných zdrojov. Postoj respondentov k médiám je podmienený ich vysokoškolským zázemím a ich potrebou si informácie overovať.

Respondenti si pod pojmom zahalená žena predstavujú najčastejšie ženu, ktorá je celá zahalená, má zahalenú tvár aj postavu a vidno sú len oči; nemajú prehľad o ženských moslimských zahaľovacích odevoch, zahalenie však berú ako prejav moslimskej viery a neprekáža im. Najčastejšie mediálne informácie, ktoré zachytili v tejto oblasti, bol zákaz zahaľovania v niektorých európskych krajinách, tresty žien za porušenie zahaľovania. Respondentom chýbajú relevantné informácie o islamskom práve v súvislosti s manželstvom. V súvislosti s postavením ženy v manželstve najčastejšie zachytili v médiách, že žena nemôže šoférovať, vlastníť majetok, hlavná rola ženy je v domácnosti, žena nemôže v manželstve požiadať o rozvod, nemôže pracovať, iba ak jej to výnimočne povolajú muži. Respondenti v oboch výskumných metódach uvádzajú, že medzi mužom a ženou vnímajú väčšiu rodovú priepasť, ako je na Slovensku. Vedia, že moslimská kultúra a náboženstvo sú odlišné od slovenských pomerov, nevyjadrujú sa k téme manželstva negatívne, hlavnú rolu ženy v moslimskom manželstve vidia v domácnosti. Pri otázke polygamie v islamskom svete respondenti nemajú presnú predstavu o jej percentuálnom výskyte v moslimskom prostredí a v oboch výskumných metódach sa na túto tému vyjadrovali len minimálne. V rozhovoroch respondenti uvádzali svoj neutrálny postoj k polygamii, podľa nich je partnerský život zaradený do súkromnej

sféry a je to každého osobná záležitosť, pričom boli ich odpovede veľmi stručné. Opakovaná stručnosť vyjadrovania sa k tejto oblasti problematiky zachytená v oboch výskumných metódach môže súvisieť s faktom, že polygamia bola najmenej medializovanou témou v súvislosti s moslimskou ženou.

Napriek tomu, že má k moslimským ženám väčšina respondentov tolerantný postoj, akceptujú ich po kultúrnej aj náboženskej stránke, je treba podotknúť, že na Slovensku sa nachádza veľmi málo moslimských utečencov, respondenti sa nestretávajú s moslimskými ženami a neprichádzajú s nimi do kontaktu. Preto ťažko povedať, či by sa ich postoje, názor zmenili, ak by na Slovenku žilo viac utečencov. V rámci dotazníku sa vyskytlo niekoľko odpovedí, v ktorých respondenti uvádzajú, že tolerancia voči utečencom je podmienená ich správaním, ochotou začleniť sa do slovenskej spoločnosti a rešpektovať slovenskú kultúru.

ZÁVER

Rovnako ako sme mohli vidieť už v Saidovom *Orientalizme* či v Karáskovom „kolonializme imaginácie“, vyobrazenie moslimskej ženy v slovenských médiách podlieha diskurzívnej optike, ktorá je založená na šírení stereotypných informácií. Ako píše Letavajová (2020), diskurzívna optika a stereotypy v súvislosti s islamom boli do značnej miery podmienené medializáciou migračnej krízy, v rámci ktorej sa médiá stali sprostredkovateľmi prevažne negatívnych informácií, dezinformácií a stereotypov. V rámci výskumu došlo k naplneniu prvej hypotézy. Mediálne príspevky prezentujú moslimskú ženu ako ženu bez práv, menejcennú voči mužom v islamskej spoločnosti, bez možnosti slobodnej vôle alebo voľby, utláčanú mužmi a nútenú k zahaľovaniu.

Najviac medializovanou témou bolo zahaľovanie. Najsilnejšia medializácia tejto témy súvisí s inakosťou, zahaľovanie je najviditeľnejším fragmentom inakosti, na ktorý bolo na Slovensku najviac poukazované v období voľieb. Mediá v príspevkoch poukazujú na inakosť moslimských žien, ktorú často prezentujú ako protiklad európskej spoločnosti. V rámci výskumu došlo k naplneniu aj druhej hypotézy. Respondenti so strany médií zachytili prevažne

negatívne informácie a stereotypné predstavy. Najčastejšie predstavy boli, že moslimské ženy sú bezprávne v porovnaní s mužmi, ich hlavnou rolou je byť ženou v domácnosti, v manželstve a spoločnosti majú menejcenné postavenie a sú vo všeobecnosti utláčané mužmi. Tieto predstavy potvrdili aj respondenti v rozhovoroch a zhodujú sa s výsledkami analýzy mediálnych príspevkov. Tretia hypotéza, ktorú som formulovala podľa Skančana (2017) a na základe ktorej som predpokladala, že spôsob, akým vyobrazujú moslimskú ženu médiá, bude tvoriť väčšinový postoj respondentov k moslimským ženám, sa nenaplnila. Výskum preukázal, že respondenti nemajú dôveru k masmédiám a uprednostňujú ďalšie preverovanie informácií. Tento fakt je spôsobený vysokoškolským zázemím respondentov a rozvinutou schopnosťou selektovať mediálne informácie.

POUŽITÉ ZDROJE

- Buček, Jaroslav, a Marián Zouhar. 2015. *Argumentácia a médiá*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- Ferranová, Eva. 2009. *Kultúra, gender a moc*. Disertačná práca. Praha: Univerzita Karlova.
- Hlinčíková, Miroslava, a Grigorij Mesežnikov. 2016. *Otvorená krajina alebo nedobytná pevnosť*. Praha: Heinrich Boll Stiftung.
- Hojgrová, Kateřina. 2019. „Příčiny relativní kulturní deprivace u italských muslimských imigrantů druhé generace.“ *AntropoWebzin* 1–2/2019: 1–12.
- Chlebcová Hečková, Andrea. 2019. „Metódy obsahovej analýzy médií pri skúmaní predsudkov a stereotypov.“ *Kontexty* 2/2019: 9–15.
- Karásek, Matej. 2012. „Balkán a kolonializmus imaginácie.“ *World Literature Studies* 21 (3–4): 83–96.
- Kovalčíková, Lujza Mária. 2021. *Obraz moslimskej ženy v slovenských audiovizuálnych a printových médiách*. Magisterská práca. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave.
- Krejčí, Jaroslav. 1968. „Konstrukce a interpretace dotazníku jako techniky průzkumu světového názoru.“ *Sociologický časopis* 4 (4): 467–478.
- Letavajová, Silvia. 2020. „My' a oni': Postoje slovenskej spoločnosti k novodobým migrantom a migráciami.“ In *My a oni: Domáci a cizí v lidové tradici*, ed. Petr Číhal, 213–223. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum v Uherském Hradišti.
- Měřinská, Hana. 2016. *Zahaľování v současných muslimských zemích*. Bakalárska práca. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.
- Olecká, Ivana, a Kateřina Ivanová. 2010. *Metodologie vědecko-výzkumné činnosti*. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc.

Petrjánošová, Magda, a Barbara Lášticová. 2010. „Ako analyzovať tlač: Možnosti kritickej diskurzívnej analýzy.“ *Československá psychologie* 54 (3): 290–300.

Said, Edward W. 2008. *Orientalismus: Západní koncepce Orientu*. Praha: Paseka.

Skančan, Juraj. 2017. „Critical Analysis of Media Discourse: Islam, Jihad and Islamophobia.“ *Philosophica Critica* 3 (2): 15–33.

Tayyen, Sana. 2017. „From Orientalist Sexual Object to Burkini Terrorist Threat: Muslim Women through Evolving Lens.“ *Islamophobia Studies Journal* 4 (1): 101–114.

ZOZNAM AUDIOVIZUÁLNYCH MÉDIÍ

Blog Pravda. 11. 5. 2019. „Mnohomanželstvo sa v Nemecku stalo realitou – nie pre Nemcov, tí nesmú.“ Videné 27. 2. 2021. <https://blog.pravda.sk/>.

Blog SME. 12. 1. 2017. „Kde sú európski džentlmeni a ich úcta k ženám.“ Videné 27. 2. 2021. <https://blog.sme.sk/>.

Nový Čas. 8. 4. 2015. „Zábery boli tabu: Slovenská mešita.“ Videné 27. 2. 2021. <https://www.cas.sk/>.

Nový Čas. 18. 5. 2017. „Kvôli tomuto na smrť ukameňovali muža a ženu!“ Videné 27. 2. 2021. <https://www.cas.sk/>.

Nový Čas. 20. 4. 2018. „Íránka nemala na sebe hidžáb: Prísny trest!“ Videné 27. 2. 2021. <https://www.cas.sk/>.

Nový Čas. 3. 3. 2019. „Polygamia je nespravodlivosť voči ženám.“ Videné 27. 2. 2021. <https://www.cas.sk/>.

Pluska. 9. 5. 2015. „Aj muži a naši predkovia: Šatkami sa nezahaľujú iba moslimky.“ Videné 27. 2. 2021. <https://plus7dni.pluska.sk/>.

Pluska. 1. 10. 2017. „Nový zákon v Rakúsku: Zakázané nie sú iba burky!“ Videné 27. 2. 2021. <https://plus7dni.pluska.sk/>.

Pluska. 5. 10. 2020. „O sexuálnom živote žien z arabských krajín krúži veľa mýtov.“ Videné 27. 2. 2021. <https://plus7dni.pluska.sk/>.

Pluska. 6. 12. 2020. „Priekopníčka: Prvá zahalená modelka ukončila kariéru.“ Videné 27. 2. 2021. <https://plus7dni.pluska.sk/>.

Pravda. 7. 2. 2015. „Islamský štát vydal obsiahlu príručku pre moslimské ženy.“ Videné 27. 2. 2021. <https://www.pravda.sk/>.

Pravda. 8. 2. 2016. „Ženy v Bosne protestovali proti zákazu hidžábu na súdoch.“ Videné 27. 2. 2021. <https://www.pravda.sk/>.

Pravda. 31. 3. 2016. „Francúzska ministerka prirovnala moslimky s hidžábom k otrokom.“ Videné 27. 2. 2021. <https://www.pravda.sk/>.

Pravda. 9. 4. 2016. „Letušky Air France vyhrali spor: Ak nechcú hidžáb, nemusia lietať do Iránu.“ Videné 27. 2. 2021. <https://www.pravda.sk/>.

RTVS Dejiny.sk. 12. 2. 2015. „Islam – ideológia, či náboženstvo?“ Videné 27. 2. 2021. <https://www.rtvs.sk/>.

RTVS Správy. 27. 8. 2016. „Proti zákazu nosenia moslimských plaviek protestovali aj v Belgicku.“ Videné 27. 2. 2021. <https://www.facebook.com/spravysrtvs/videos/>.

SME. 31. 8. 2015. „Mjanmarská vláda zakázala polygamiu.“ Videné 27. 2. 2021. <https://www.sme.sk/>.

SME. 8. 7. 2016. „Moslimské modelky sú obdivované i prenasledované.“ Videné 27. 2. 2021. <https://www.sme.sk/>.

TV noviny. 8. 3. 2017. „Známa športová značka predstavila šatky pre moslimské športovkyne.“ Videné 27. 2. 2021. <https://tvnoviny.sk/>.

You Tube. 2017. „Moslimské pokrývky hlavy.“ Videné 27. 2. 2021. <https://www.youtube.com/>.